

Відгук

офіційного опонента – професора кафедри психології Львівського національного університету імені Івана Франка, доктора педагогічних наук, професора, **Квас Олени Валеріївни** на дисертаційну роботу **Пантюк Тетяни Ігорівни “ Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945 – 2017 рр.).”**, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, 01 Освіта / Педагогіка.

Соціально-економічні перетворення, які здійснюються в Україні, зумовлюють значні зміни в розвитку системи освіти. Основні сучасні нормативні документи серед стратегічних завдань реформування освіти визначають: створення умов для формування активної, самостійної, відповідальної, творчої особистості, здатної до самоосвіти, саморозвитку; забезпечення умов для реалізації та самореалізації сутнісних сил дитини у різних видах її діяльності. Про це свідчать положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», Національних програмах «Діти України» та «Українська родина», тощо. Формування такої особистості великою мірою залежить від готовності суспільства наблизитись до усвідомлення необхідності системного, комплексного розвитку всіх сфер життя, одним із центральних, опорних принципів якого має стати активна гуманітарна політика, її невід’ємною частиною є гуманізація буття дитини.

Культурно-освітній, а відтак і економічний занепад нашої країни потребує фундаментального реформування на державницькому рівні у сфері освіти і науки, інноваційної перебудови гуманітарної сфери вітчизняного соціуму. Якість теперішнього й прийдешнього буття нації як і її держави визначальним чином залежить від якості системи освіти. Якісна освіта виступає обов’язковою умовою розбудови динамічної спільноти з проекцією на набуття дітьми та молоддю життєвих компетентностей та успішне

входження у світове співтовариство. Для успішного вирішення багатьох проблем освітньої діяльності доречним є вивчення вітчизняних надбань щодо розвитку педагогічної думки.

Для вітчизняної науки та освітньої практики актуальними є дослідження, пов'язані саме з можливістю творчого використання історико-педагогічного досвіду, оскільки крізь призму позитивного чи негативного досвіду, можна непохибно вибудовувати освітню політику. Щодо аналізу проблеми підготовки дітей до школи, наступності і системності, тісної взаємодії усіх освітніх інституцій, зазначимо, що українські науковці недостатньо уваги приділяють об'єктивному вивченню передових здобутків, зокрема впливу ідей провідних учених, наукових шкіл на характер, зміст і методику підготовки дітей до школи з огляду на суспільно-педагогічні чинники. Тому дисертаційне дослідження Пантюк Т.І. є пріоритетно актуальним, тим більше, що обрана дисертанткою проблема дослідження не отримала належного висвітлення у вітчизняній педагогічній науці, що переконливо доведено авторкою в огляді досліджень науковців.

До безумовних заслуг дисертантки варто віднести науково обгрунтоване й вдале формулювання основних ключових позицій роботи: коректно сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет щодо теми дослідження, не викликають сумнівів методи дослідження, а її науково-дослідницький рівень забезпечив належну реалізацію цих позицій та визначив вірогідність отримання надійних результатів.

Відповідно до теми та мети дослідження авторка чітко сформулювала методи наукового пошуку, що забезпечує вірогідність тверджень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, а їх використання має наскрізний характер, що застосовується на всіх етапах та для з'ясування всіх аспектів досліджуваної проблеми.

Дисертанткою з'ясовано сутність та суспільну детермінованість підготовки дітей до школи в історико-теоретичному аспекті; проаналізовано глобалізаційну та суспільну детермінанти; досліджено економіко-

інституційне підґрунтя досліджуваного процесу в окреслений хронологічний період і доведено, що всі вони безпосередньо чи опосередковано впливали на зміст та форми підготовки дітей до школи, відображалися в законодавчих і нормативних документах дошкілля та в змісті підготовки фахівців.

Ще одним свідченням своєчасності рецензованого дослідження є його відповідність плану науково-дослідницьких робіт кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка – комплексна наукова тема “Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів” (номер державної реєстрації 0108U007644).

Важливим завданням було опрацювання підібраної авторкою джерельної бази (690 позицій), що свідчить про обізнаність дисертантки з усіма типами джерел, які розкривають проблему підготовки дітей до школи з огляду на суспільно-педагогічні детермінанти другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Незаперечним є практичне значення дослідження, адже його результати можуть стати основою для розробки програм і концепцій модернізації системи навчання та виховання; удосконаленні процесу навчання у дошкільних навчальних закладах; у процесі підготовки майбутнього вихователя; підготовці навчально-методичної літератури; проведенні практичних занять з навчальних дисциплін «Теоретичні основи педагогіки», «Організація ігрової діяльності у дошкільному віці», «Дошкільна етнопедагогіка», «Основи корекційної педагогіки», «Порівняльна дошкільна педагогіка» тощо.

Т.І. Пантюк вдало аналізує сутність авторитарної, ліберальної і гуманістичної парадигм в дошкільній освіті; висвітлено їх прояви та вплив на становлення особистості дитини в період підготовки її до школи на певних історичних етапах. У дослідженні доведено, що процес підготовки дитини до школи є змінним, історичним, а врахування цивілізаційних, суспільних детермінант, зокрема інформатизації та глобалізації суспільного простору,

необхідна обставина формування його змісту і добору відповідного педагогічного інструментарію.

Основні результати достатньо повно відображено у 90 публікаціях, з яких 5 монографій (з них 2 одноосібні); 31 стаття у провідних наукових фахових виданнях України; 12 публікацій – у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях, що індексуються у наукометричних базах; 20 навчально-методичних посібників (з них 5 з грифом МОН України); 7 програм навчальних курсів; 15 статей і тез апробаційного характеру.

Дисертантка отримала нові наукові підсумки, які полягають у науковій новизні дослідження. Визначено зміст аксіологічної, глобалізаційної, економічної, інституційної, культурно-освітньої, суб'єктної детермінанти підготовки дітей до школи на різних етапах історичного розвитку і доведено їх вплив на цей процес, формування стратегії освіти і виховання, застосування нових методів і технологій підготовки дітей до школи; проаналізовано процес формування готовності дитини до шкільного навчання різними освітніми інституціями, визначено роль педагога в ньому, зміст та способи побудови дошкільного освітнього простору. Розроблено періодизацію процесу підготовки дітей до школи, з'ясовано сутність, характерні особливості, суперечності кожного з етапів, визначено їхні позитивні і негативні тенденції. Представлено теоретико-методологічні та практичні засади підготовки дітей до школи з огляду на суспільно-педагогічні детермінанти другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зокрема аксіологічну, глобалізаційну, економічну, інституційну, культурно-освітню, суб'єктну тощо; реконструйовано процес підготовки дітей до школи у визначених хронологічних межах як цілісний, неперервний, нерівномірний та суспільно детермінований, що загалом дає нове педагогічне знання з урахуванням суспільно-політичних, економіко-інституційних, культурно-освітніх детермінант.

Нам імпонує конклюдія авторки щодо трактування таких ключових понять, як «підготовка дітей до школи» та «готовність до шкільного навчання». Підготовка дітей до школи – це процес, метою якого є формування

у них такого комплексу рис та якостей, які сприятимуть успішному подоланню кризи переходу від гри до шкільного навчання з найменшими ризиками для здоров'я, спілкування, діяльності. У зв'язку з цим підготовка до школи визначається як широке поняття, що охоплює загальну і спеціальну підготовку дітей дошкільного віку, забезпечує їхній різнобічний фізичний, психічний і соціальний розвиток відповідно до індивідуальних можливостей, нахилів та здібностей, які зумовлюють поступову інтеграцію у шкільне життя. Готовність до шкільного навчання передбачає не лише наявність певних умінь і навичок, необхідних для навчання в школі, а й, передовсім, достатній рівень фізичного, психічного, соціально-особистісного, інтелектуального, мотиваційного, вольового розвитку дитини і тлумачиться в межах дослідження як особистісна якість. (с. 155).

До переваг роботи відносимо врахування глобалізаційних процесів, які вимагають перегляду не лише на рівні створення нових освітніх теорій та концепцій, але й пошуку можливостей пристосування кожної дитини до нових реалій життя. Мас-медіа, Інтернет з його практично безмежними можливостями, соціальні мережі тощо вимагають розуміння тих реальних, з одного боку, переваг, а з іншого – загроз, які вони несуть. Сучасна дитина-дошкільник повинна мати певну масмедійну культуру, навички пошуку та оцінювання навчальної інформації, бути достатньо соціалізованою й адаптованою до реалій сучасного світу. (стр. 195-199).

Ще одна сторона викликала нашу зацікавленість, а саме, що зміст дошкільної освіти не може бути статичним, йому притаманні змінність, мобільність, адаптованість до певних суспільних умов, орієнтація на дитину і на стосунки у дошкільному закладі. У той же час дисертантка звернула увагу на те, що у дошкільній освіті відбувається пошук нових, прогресивних шляхів та способів вирішення окресленої проблеми, які б удосконалили цей процес з позицій визнання дитини як неповторної та самоцінної особистості, створення умов для її максимальної адаптації до суспільних змін на тлі інформатизації, технологізації. Зазначене вимагає якомога повнішого

врахування глобалізаційних детермінант і відкритості сучасного суспільства, усвідомлення невідворотності міграційних процесів та демографічної детермінанти, прийняття позицій модернізованого суспільства і спроби збереження автентичності українського дошкілля; розуміння межі резервів дитячого організму та його компенсаторних можливостей, максимального спрямування зусиль дорослих на збереження здоров'я дитини в період підготовки її до школи тощо. (с. 215).

Логічним є інтерес дослідниці до формування педагогічної культури сім'ї. У цілісному баченні проблеми підготовки дітей до школи актуальною, на думку дослідниці, є одна з її складових – педагогічна освіта і культура батьків. Зміна і втрата традиційних цінностей і переорієнтація на сучасні суспільні зміни не дає підстави стверджувати про позитивні зрушення у її формуванні. В умовах сьогодення формування педагогічної культури сім'ї часто відзначається безсистемністю і непослідовністю виховних впливів, надмірним авторитаризмом, відсутністю повноцінного родинного спілкування, небажанням організувати певну діяльність дітей, використанням системи заборон як негативної традиції сімейної культури тощо. (с. 385-390).

Теоретично обґрунтованим та аналітично опрацьованим у дослідженні є вирізнення п'яти етапів формування змісту та форм підготовки дітей до школи: повоєнного відродження дошкілля та становлення процесу підготовки дітей до школи; розробка законодавчої та нормативної бази підготовки дітей до школи; формування змісту підготовки дітей до школи на міжпредметній основі; етап реформування змісту підготовки дітей до школи; формування нової стратегії та інноваційних підходів щодо підготовки дітей до школи.

Відзначаємо, що дослідження додало інформативності завдяки змістовним додаткам, які охопили навчальні плани, програми ДНЗ, що регламентують підготовку дітей до школи, діагностичний інструментарій.

Висновуємо, що мету дисертаційного дослідження Т.І. Пантюк досягнуто, завдання – виконано. Попри те кожне, тим паче таке широкоформатне дослідження не вільне від окремих недоліків.

1. В
раховуючи дискусію, яка продовжується в сучасній педагогіці щодо проблеми готовності дитини до навчання, доцільно, було б рельєфніше визначитися із діяльністю українських психологів, які активно досліджували питання готовності дитини до школи впродовж досліджуваного періоду.
2. Н
а нашу думку, дисертаційне дослідження набуло би більшої доказовості, якби в авторка дослідження при аналіз концепції педагогів-практиків, які створили цікаві моделі підготовки дітей до школи, відзначала як позитивні їх сторони, так і недоліки. Історичний досвід доводить, що не всі вони витримали перевірку часом.
3. Н
а наш погляд, доречно було би подати більш детальніший аналіз значенню ігрової діяльності, як повідного виду діяльності дошкільника в контексті реалізації принципу наступності у процесі підготовки дітей до школи.
4. У досліджуваній період у вітчизняній педагогічній практиці активно використовувалися системи фізичного виховання дошкільників. На нашу думку, слід було детальніше обґрунтувати їх сутність у процесі підготовки дітей до школи.
5. О
дним із важливих досягнень дисертаційного досягнення Тетяни Ігорівни Пантюк є окреслення перспективи розвитку процесу підготовки дітей до школи в ХХІ ст. Вважаємо, що слід було

деталізувати питання побудови дошкільного освітнього простору в умовах сучасного дошкільного закладу.

Викладені критичні зауваження та побажання не знижують якості дисертаційної роботи, яка є оригінальним і самостійним завершеним науковим дослідженням. Проведений аналіз роботи засвідчує фахову компетентність, достатній рівень засвоєння авторкою методами науково-педагогічного дослідження.

Дисертаційна робота **“Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика (1945 – 2017 рр.)”** за змістом, висновками, одержаними результатами відповідає профілю спецради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, вимогам пп.9, 10, 12,13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, що висувуються до докторських дисертацій, а її автор Пантюк Тетяна Ігорівна – заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Квас О.В.

Підпис Квас О.В. підтверджую

Вчений секретар

доц. Грабовецька О.С.

